

Paszkal Gilevszki
Macedón–magyar kulturális kapcsolatok a múltban és ma

Van egy régi évszám, amelyhez a macedón-magyar kulturális kapcsolatok kezdetét köthetjük: 1814. A híres ősi városban, Budán, egy Mátyás-templomhoz közeli házban – melynek helyén most új épület magasodik – 1814-ben a felvilágosodás macedón származású híve, Joakim Krcsovszki megjelentette az első macedón nyelvű könyveket, *A halálról szóló beszéd*, illetve *Elbeszélés Krisztus rettenetes második eljövételéről* címmel. Két évvel később ugyanitt, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdában készült Kiril Pejcsinovics első könyve, a *Tükör*. Krcsovszki északkelet-macedón dialektusban írt, még mindig elég sok egyházi nyelvből vett kifejezést használva. Pejcsinovics nyelvében viszont, amely sokkal előbb és közelebb áll a népnyelvhez, a tetovói nyelvjárás fő vonásai jelennek meg. Pejcsinovics művéről Blaže Koneski megjegyezte: ez irodalmunk első olyan alkotása, amely az eredetiség jegyeit hordozza.

Abban a régmúlt esztendőben, amely nekünk, macedónoknak olyan jelentős, még nem léptek színre a magyar költőóriások, Vörösmarty, Petőfi, Arany, de a magyar irodalom egén már ott ragyogott Balassi, Csokonai, Kisfaludy, Kölcsey, Kazinczy és mások csillaga. A magyar Akadémia megalakulása előtt tizenegy évvel, 1814-ben, Kölcsey Ferenc és Szemere Pál megjelentetik nevezetes vitairatukat Kazinczynak és nyelvújítási törekvéseinek védelmében. Ugyanabban az évben kilenc kötetben megjelennek Kazinczy Ferenc fordításai, Széchenyi István elkezdni vezetni híres naplóját, Katona József megírja első drámáját, a *Jeruzsálem pusztulását*, és a *Rózsa avagy a tapasztalatlan légy a pók hálójában* című vígjátékát. Európára kitekintve ez az esztendő Napóleon végső vereségéről nevezetes, ezután száműzték Szent Ilona szigetére; Bécsben a már ismert Beethoven megkomponálja egyetlen operáját, a *Fideliót*, Goya elkészíti megrázó festményét, a *Felkelők kivégzése 1808. május 3-át*, lord Byron már megírta a *Childe Harold zarándokútját*, híre gyorsan terjedt, meghódítva a nyugat-európai olvasókat. Az angol feltaláló, George Stevenson ebben az évben készíti el a gőzmozdonyt, s Londonban a közvilágítást gázzal táplálják.

Hosszú idő telt el az első macedón könyvek megjelenésétől, míg 1945-ben Jugoszlávián belül megalakult az új macedón állam. Ezalatt szinte teljesen megszakadtak a kulturális kapcsolatok Magyarország és Macedónia között, vagy legalábbis nem ismerünk olyan adatokat és érveket, amelyek ennek az ellenkezőjét bizonyítanák. Mindenesetre ezt az egy és egynegyed évszázadot érdemes lenne tanulmányozni.

De ha figyelmesen lapozzuk a történelemtörténetet, látni fogjuk, hogy van egy nagyon korai dátum, amely emlékeztet a kezdetekre, nagyon régi, de legalább annyira fényes, s nem kevésbé izgalmas és jelentős. Ez az 1040-es év. Ez az az időpont, amikor Delján Péter annak a felkelésnek az élére állt, amely Macedóniában robbant ki a bizánci uralom ellen. Természetesen mindenki azt kérdezi: milyen kapcsolatban volt ez a felkelés és Delján Péter, a középkori Macedónia e kiemelkedő alakja Magyarországgal és a magyarokkal? Történelmi múltunkban megtaláljuk azt a hírt, amely az első láncszemet jelenti a macedón–magyar kapcsolatokban. A történelmi adatokból tudjuk, hogy Delján Péter, Sámuel cárnak a fiától, Gábiel Radomirtól származó unokája a magyar királyi udvarban, Székesfehérváron született. Édesanyja, akinek a nevét homály fedi, magyar hercegnő volt, az államalapító Szent István király húga. Az ábrándozó, szépséges szőke hercegnő a kor szokásainak és igényeinek megfelelően Sámuel cár fiával, Gábiel Radomirral, a férfias és kemény vitézzel lépett dinasztikus házasságra. Ő azonban időközben beleszeretett a gyönyörű Irinába, Larisszából származó rabnőjébe. E lángoló szerelem következményeként elűzte a macedón királyi udvarból a támasz nélkül maradt magyar hercegnőt, aki már áldott állapotban volt, méhében hordozta a leendő erős, daliás trónörökösöt. A szerelemtől elvakult Gábiel Radomir nem is

sejtette, hogy féktelen szenvedélye milyen következményekkel jár a macedón királyságra nézve. Az akkor nagyon erős és dicsőséges magyar király, I. István, feldühödve a szégyentől és a sértéstől, ami a macedón trónörökös részéről érte – annak a részéről, akinek ő fényes fogadásokat és lakomákat rendezett az udvarban, aki húga révén a sógora volt, akit elhalmozott a gyengébb országoktól zsákmányolt arannyal –, egyszóval a sértett magyar király kegyetlen bosszúvágytól űzve, és hogy megvigasztalja kétségbeesett hűgát, egész haderejével megtámadta Macedóniát, és az első nagy vereséget mérte Sámuelre. A történetírók úgy vélik, ekkor kezdődött a középkori macedón állam gyengülése, ami az elkövetkező években a teljes széthulláshoz vezetett. Csupán a macedón trónörökös egyetlen meg gondolatlan, durva és embertelen tettének köszönhetően.

De Istentől és a természettől eredő dolgok mégis feltartóztathatatlanul mennek tovább a maguk útján. Miközben a legyőzött Sámuel utódai a büntetés terhét viselték, egy napon a fényes királyi udvarban, Székesfehérváron felsírt egy csecsemő. A hercegnő, a király legfiatalabb húga gyermeknek adott életet. Fiú született. A bábák és a dajkák rögtön megjegyezték: a csecsemő más, különbözik a magyar gyermekektől arckifejezésében, jellemében és szépségében is: csillogó arcoskájának színe pompás barnás-bíbor, a szeme fehérje ragyog, más a sírása, más a kacagása, mint a magyar nemesi származású csecsemőké. Ugyanakkor a jövendőmondók viharos sorsot ígértek az újszülöttnak, fényes csillag kíséri majd útján, s Péternek keresztelték őt. A vigasztalhatatlanul bánkódó anya, akinek ereiben a forró vagy hideg udvari nappalok és éjszakák szüntelenül felidéztek férjének, Gábiel Radomirnak felejthetetlen, féktelen szenvedélyét, azét, aki a magyar udvarban tett látogatása idején balkáni szépségével rabul ejtette a magyar hercegnő szívét, ez a Macedóniából elűzött asszony teljes húsz éven át egy cél érdekében nevelte és edzette a fiát: amint felnő és erős férfivá lesz, amint eléri a kort, hogy hadat vezethessen, törjön rá a Balkánra, sőt a távoli örmény területekre is, hogy az utolsó sarját is kiirtsa Sámuel nemzetségének.

De a sors nem mindig hallgatja meg az anyai vágyakat és átkokat. Péter valóban (még felnőtt kora előtt) erős és okos harcossá edződött, kiemelkedett minden katonai tudományban, és amint azt Gábiel Radomir már megöregedett imádói titkos sóhajtásokkal megjegyezték, szépségében túlszárnyalta apját is. Péter hamarosan a magyar királyság legkedveltebb nemes ifja lett. Még az anyja is szorongó elragadtatással nézte hatalmas termetét. A nemes kisasszonyok szíve megdobbant és lánggra lobbant az iránta érzett hévtől. De a büszke és erényes Péter mintha észre sem vette volna az elragadó finom dámákat, mintha meg se hallotta volna a brokátok titokzatos suhogását, mintha el sem gyengült volna a pompás keblekből felé áramló elbűvölő illattól. Őt valami más, ismeretlen és végzetes varázslat tartotta fogva, másfajta sors vezérelte útján. Benne őseinek, a hatalmas sámueli férfiaknak vére forrt, az hívta őt. Másként fogta kezébe a kardot, másként lépett és ugrott a lova sudár és erős teste alatt, másként dübörgött a föld zabolátlan paripájának patkója alatt.

Egy gyönyörű hajnalon (mert a legszebb, amit a magyarok a honfoglaláskor magukkal hoztak, a napfelkelte emléke volt, ami később álmaikban tért vissza), ahogy azt a sors akarta, nem pedig az anya kívánta, Péter felelt a vele egy vérből származó macedón küldöttek szolítására, akik Székesfehérvárra jöttek, hogy magukkal hívják őt és kérik, hogy vezesse a bizánci rabság elleni felkelésüket. Mielőtt elindult a távoli és ismeretlen útra, Péter jól nevelt lovaghoz illően elbúcsúzott attól, aki számára a világon a legkedvesebb volt: súlyosan beteg édesanyjától, aki búcsúzáskor megölelte, és így beszélt hozzá:

Menj, fiam, ne csitítsd véred áradását, ha hív
a déli föld, a férfiösöké. Atyád, a tündöklő dúvadat,
illesse csönd, ne átok foganatja, bár lettem
földönfutóvá, bár szerettem, nyoszolyám véle megosztva.
E násznak gyümölcse lettél, atyád népéhez tartozol,
s ahová tartozol, tarts oda, s maradj. Erős karod,

mely edzett kopjavesben, csillogó elméd, mely
beitta bölcs szavát a mestereknek, használd ezentúl
Macedóniáért. S ne feledd István udvarát, a menedéket,
a bölcs oktatást: zsarnokot elűzni, az ősi ellent,
kötelesség.

Amint a herceg a legjobb magyar vitézek kíséretében megérkezett Macedóniába, a felkelők királyukká választották őt, mert arcán felismerték Sámuel utódának fényes bélyegét, és mind így kiáltottak: „Éljen a királyunk, Delján Péter!” Mert szép volt és heves, mint egy mondabeli hős. S ő királyi mozdulattal üdvözölte híveit, ahogy azt a magyar fővárosban tanulta. Péter bátran vezette a népet a telhetetlen bizánciak ellen, elől száguldott a kegyetlen csatákban, és sorban felszabadította a macedón városokat, félelemmel töltve el a könyörtelen császárnak, Mihailnak a szívét. De amikor elhatározta, hogy döntő csapást mér a bizánciakra, és elfoglalja a nagyon erős Szalonikit, amit Konstantin patrícius harcedzett serege védett, a sátán közbelépett. Elküldte hozzá Örményországból Áron unokáját, a ravasz Aluszijánt, akit ő sokezres serege élére állított. De a macedón felkelők szörnyű vereséget szenvedtek. Delján Pétert a bizánciak megvakították, ahogy azt negyedszázada az agg Sámuel tizennégyezer katonájával is tették; és végül nehéz bilincsbe verve, egy konstantinápolyi tömlöcbe fejezte be életét – akárcsak késői utódai, a Miladinov testvérek, akiknek tiszteletére a sztrugai költői esteket rendezzük. Delján Péter az első volt a nagy macedón hősök sorában, és ezért a középkori Macedónia történelmében jelentős helyet foglal el – bár, sajnos, Magyarországon szinte ismeretlen. Csak Győrffy György *István király és műve* című könyvében (Budapest, 1983) olvashatunk róla három-négy rövid mondatot.

Az elhangzott történet első pillantásra távol áll az irodalomtól és a kultúrától. Mégis megemlékezem róla, mint legkorábbi kapcsolatunkat felidéző történelmi eseményről. Tudom, hogy ez a história nem nagyon kellemes a magyaroknak, hiszen ők a „női oldal”, a sértett fél, ők a megalázottak. De ha tekintetbe vesszük, hogy a szerencsétlen magyar hercegnő minden fájdalma, sértettsége, megalázottsága és a szenvedélyes, érzéki Gábiel Radomir durva hitszegése, tehát mindazok az események, amelyeket itt felületesen emlegettem, annyi évszázad, oly hosszú idő alatt nyomtalanul eltűnt, feledésbe ment, csak az a lehetőség marad, hogy e történet az irodalom és a kultúra részévé váljon, hogy egy tehetséges író témául válassza valamelyik szép alkotásához. Biztos vagyok benne, hogy ha Jókai Mór, Krúdy Gyula, Gárdonyi Géza, esetleg valaki az újabb klasszikusok közül, például Kosztolányi, Déry Tibor, Örkény István ismerte volna ezt a lovagi történetet, lenyűgöző szépirodalmi művet írt volna belőle. De említhetjük a magyar epikus költészet nagyjait is, Vörösmartyt, Petőfit vagy Aranyt. Milyen gyönyörű, milyen fantasztikus témája lett volna ez a történet egy elbeszélő költeménynek! „Gábiel Radomir és a szép magyar hercegnő” – vagy csak „Delján Péter”. Így a valóságos esemény irodalmi művé válna, és megmutatná nekünk, hogyan kel életre a történelmi tény. És még valami: ez a történet, amely a világtörténelemnek, Macedónia történelmének fontos része, más nemzet históriájában, éppen a magyarokéban pedig szinte ismeretlen, arra is rávilágít, hogy a történelemben, az irodalomban és a kultúrában vannak még homályos pontok, ismeretlen tények, részletek, elfelejtett dolgok és események, amelyek érdekes és hasznos kutatások tárgyai lehetnek, és a művészek érdeklődésére is méltán számíthatnak. Tehát a kultúra kiszínezi a történelem és az emberi emlékezet fehér foltjait, megtölti a történelmet és az életet szellemmel és tartalommal.

De térjünk vissza az újabb időkhöz. Az említett fontos dátum, 1814, és az azt követő három-négy esztendő után egy évszázadnál is több eltelt, mialatt a macedón-magyar kapcsolatokat szinte teljes sötétség borította, egészen a második világháborút követő időszakig. Ezt a hosszú periódust alig kutatták a macedón és a magyar történészek és irodalmárok, noha időről időre felbukkan egy-egy évszám, amely létező és figyelemre méltó, bár meg-megszakadó kapcsolatokról árulkodik. Ebben az értelemben feltétlenül kiemelkedő

időpont 1877, amikor Liszt Ferenc Macedóniában vendégeskedett a lányával, Cosimával (aki később Wagner felesége lett). Ebben az évben Liszt Bitolában, Dimitrie Lala házában lakott, és a korabeli gyér feljegyzésekből kiderül, hogy hangversenyt adott a „konzuli városban”. Ismeretes, hogy Bitolában ebben az időben osztrák–magyar konzulátus működött, és bizonyára volt sok más esemény is a macedón–magyar kulturális kapcsolatok területén, de ezek még feltárássra várnak.

Négy évvel Liszt látogatása után, 1881. december 13-án egy nyugat-macedóniai hegyi faluban, Zsirovnicában született Szemere Samu filozófus, aki később Magyarországra települt, és a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett. Sajnos erről a filozófiai íróról Macedóniában keveset tudunk, noha életének és tevékenységének a kutatása folyamatban van.

Kapcsolataink fontos láncszeme a dicsőséges 1903-as év, az Illés-napi – azaz Ilinden – felkelés esztendeje. Lehetséges, hogy a legtöbb magyar épp e hősiesség időszejével összefüggésben hallott először Macedóniáról és a macedón népről. Szinte minden jelentős budapesti lapban jelent meg híradás, riport, sőt hosszabb cikk is róla, s ezek nagyon objektíven tájékoztattak a macedón nép felszabadító harcáról, amelyet a török rabság ellen vívott. A magyar újságírók és kommentátorok egyértelműen a leigázott macedón nép oldalán álltak, talán titkon reménykedve, hogy valami hasonló fog bekövetkezni Magyarországon is, függetlenséget és szabadságot áhítva, ami majd jó másfél évtized múlva következik be. Ezt a történelmi anyagot dolgozta fel tudós hozzáértéssel történészünk, Riszto Iljovszki, aki Magyarországon nevelkedett és ott végezte a tanulmányait. *Az Illés-napi felkelés a magyar sajtóban* című alapos munkájában érdekes és objektív képet ad felkelésünkről és arról, hogyan viszonyultak a magyar tudósítók a macedón történelem e kiemelkedő eseményéhez.

Riszto Iljovszki tanulmánya mellett megemlíthetjük Niederhauser Emil rendkívüli könyvét, amely 1972-ben jelent meg Budapesten, a Kossuth Könyvkiadónál *Forrongó félsziget* címmel. Niederhauser meggyőző történelmi érvekkel elemzi a Balkán újkori történelmének legjelentősebb tényezőit, amelyek középpontjában mindig Macedónia és a macedón kérdés állt. Mint a szerző írja, talán ez játssza a legfontosabb szerepet, és nélkülözhetetlen kulcs a balkáni népek sorsának feltáráshoz és tudományos tanulmányozásukhoz, megértésükhöz. Niederhauser könyvét úgy is tekinthetjük, mint „tudományos tükröt” a Balkán sok súlyos kérdésének, elsősorban a macedón kérdés megfejtéséhez és demisztifikálásához, azonkívül ez a munka a magyar tudomány nagy ajándéka nemcsak Macedóniának, hanem az egész balkáni térségnek. Niederhauser sok állítását és figyelmeztetését sajnos igazolta a boszniai háború, napjaink egyik legszörnyűbb háborúja.

A második világháború végéig terjedő időszakban a macedón–magyar kapcsolatoknak bizonyára voltak olyan dátumai és eseményei, amelyek még rejtve vannak és feltárássra várnak. Mi most elhagyjuk ezt a kort, és a kölcsönösen jó macedón–magyar viszonyok legfontosabb szakaszánál állunk meg, amely országaink és népeink kulturális és művészeti együttműködéséhez a leginkább kapcsolódik. Evvel összefüggésben ismét egy sőt elkerülhetetlen évszámot kell megemlítenünk, 1948-at, – tehát száz évvel a magyar forradalom és szabadságharc után vagyunk. 1948-ban Égei-Macedóniából, ahol akkor véres polgárháború dúlt, tízezernél több gyereket görög menekültként Magyarországra vittek. A gyerekek között volt ezen előadás szerzője is. Bár a kétségbeesett menekültek többsége, talán 80–90 százaléka macedón volt, Magyarországon és a többi kelet-közép-európai országban „görög gyerekeknek” nevezték bennünket. Akkor még hiába próbáltuk bizonygatni, hogy nem azok vagyunk, hanem macedónok. Meg kell mondanom, hogy csak magyar tanáraink hittek nekünk, akik úgy neveltek, akár a saját gyerekeiket, ezért e nagyszerű és felejthetetlen pedagógusok iránti szeretetünk és hálánk örökké megmarad. Többségünk azután hazatért macedón földre, de sokan Magyarországon maradtak. Ők ma értékes polgárai annak az országnak, és mint tanárok, orvosok, hivatalnokok dolgoznak Budapesten és más városokban,

Miskolcon, Iváncsén, Dunaújvárosban, Sopronban, Székesfehérváron, Szentendrén és így tovább. Sőt, egy csoportjuk Szentendrén macedón és magyar nyelven lapot is kiad, a *Forrást* (*Izvor*); ez annak a kétnyelvű újságnak az utóda, amelyik a hatvanas években jelent meg *Laikosz agonasz*, illetve *Narodna borba* címmel. Azok az egykori gyerekek, akik visszatértek Macedóniába, és azóta már meg is öregedtek, 1993. május 5-én megalapították a Macedón–Magyar Baráti Társaságot, hogy megőrizték hagyományait és emlékeit a „második szülőhazának” nevezett Magyarországról. A baráti társaság – anyagi gondjai ellenére – jól működik. A tagok minden év március 15-én összejönnek, hogy megemlékezzenek a magyar nemzeti ünnepről, nemrégiben pedig (ez év november 6-án) a magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium, illetve a Petőfi Irodalmi Múzeum segítségével a Kliment Ohridszki Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban szép könyvkiállítást rendeztek, együttműködve a szkopjei egyetem magyar lektorátusával. A hatvanas évektől mostanáig sok ilyen kulturális megmozdulás volt Magyarországon is, Macedóniában is. Csak néhányat idézek fel.

A Macedónia és Magyarország közötti kulturális együttműködés első nagy eseménye 1965-ben Petőfi Sándor válogatott verseinek megjelenése volt macedón nyelven, a szkopjei Kocso Racin Könyvkiadó gondozásában. Az ezt követő években különböző könyvkiadókánál még 26 magyar klasszikus és modern irodalmi alkotás látott napvilágot macedón fordításban. Ezek közül emelem ki Ady, József Attila, Radnóti Miklós, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Nagy László, Juhász Ferenc válogatott verseit, valamint néhány magyar lírai és prózai antológiát. Több regény is olvasható macedónul, Molnár Ferentől *A Pál utcai fiúk*, Zilahy Lajos két műve, Darvas József *Részeg eső* című alkotása, Göncz Árpádtól a *Sarusok* és így tovább. A szkopjei rádió öt rádiójátékot sugárzott magyar szerzőktől, s több mint 30 magyar filmet mutatott be a Macedón Televízió. Még jó néhány fontos esemény tanúskodik a Magyarország és Macedónia közötti kiváló kulturális kapcsolatokról. Ilyen volt a Petőfi Sándor születésének 150. évfordulója alkalmából tartott ünnepi est 1973. március 9-én Szkopjében, a Kulturális és Információs Központban. Ugyanitt került sor az Ady Endre születésének 100. évfordulója tiszteletére rendezett estre 1977. december 29-én. 1973 márciusában magyar kulturális hét volt Szkopjében, és a nemzetközi költői fesztiválon, Sztrugában a magyar költészet önálló esten mutatkozott be, ennek kapcsán macedónul megjelent az *Új magyar költészet antológiája* című kötet. 1968-ban Nagy László kapta a Sztrugai Nemzetközi Költőfesztivál aranykoszorúját, és ez a nemzetközileg elismert kitüntetés 1992-ben ismét egy kiemelkedő magyar költőnek, Juhász Ferencnek jutott. A sztrugai költői esteken eddig legalább 100 magyar költő vett részt a legjobbak közül. Ezenkívül számos festő és szobrász volt macedón művészeti kolóniák vendége, és sok zeneművész szerepelt Szkopjében és Ohridban zenei fesztiválokban. Szkopjében a modern Művészetek Múzeumában egész kollekción látható magyar festők és grafikusok alkotásaiból.

Az elmúlt harminc évben Magyarországon szintén több esemény volt, amelyek mind a nagyszerű macedón–magyar kulturális kapcsolatokat igazolják. Az elsők között tartjuk számon *A szó születése* című antológiát, amely a mai macedón költészetet mutatja be; 1969-ben Budapesten, az Európa Könyvkiadó gondozásában jelent meg. A fáradhatatlan műfordító, Csuka Zoltán mellett az antológiában szereplő verseket olyan kiváló költők fordították magyarra, mint Illyés Gyula, Weöres Sándor, Nagy László, Somlyó György, Garai Gábor, Ágh István, Bella István és mások. Az Európa Könyvkiadó egyéb macedón irodalmi alkotásokat is kiadott, többek között három kiemelkedő macedón költő válogatott verseit: Koco Racinét 1968-ban, Blaže Koneskiét 1980-ban, Mateja Matevszkiét 1986-ban. Racin és Koneszki műveinek megjelenésekor Budapesten könyvbemutatót is szerveztek. Racinnal 1978. november 20-án, Koneszkiel 1981. május 7-én találkozhattak az olvasók. Én kétszer tartottam előadást a Magyar Tudományos Akadémián; 1968 decemberében *A mai macedón irodalom* címmel, 1973 januárjában pedig Petőfi költészetéről és hatásáról a macedón irodalomra, ami önálló fejezet a macedón–magyar kulturális kapcsolatokban. 1992-ben a

sztrugai költői estek idején írták alá a Magyar Írószövetség és a Macedón Írószövetség közötti együttműködési szerződést. Az egyezményt a két írószövetség elnöke, Jókai Anna és Jovan Pavlovszki látta el kézjegyével.

Végül szeretnék emlékeztetni Nagy László posztumusz kötetére, az *Adok nektek aranyvesszőt* címűre, amelyet a Magvető adott ki 1979-ben. A könyvben olvasható Nagy Lászlónak a sztrugai nemzetközi költőfesztivál aranykoszorújának átvételekor elmondott beszéde. A macedón költészet kiváló fordítója, akinek délszláv népköltészeti antológiájában (*Babérfák*, 1969) számos macedón népköltészeti alkotás olvasható, így fejezte be üdvözlő szavait Sztrugában:

„Hölgyeim és uraim, költőtársak, jó helyre jöttök! Bizonyos vagyok benne, hogy a következő napok még inkább megerősítik ezt az érzésünket. Hiszem, hogy hazatérve nosztalgiával gondolnak e gyönyörű helyre, tán hasonlóan Konsztantin Miladinovhoz, akinek száz éve írt verséből idézek befejezésül:

Akarom, szárnyak vigyenek engem,
ama mezőre leereszkegjem,
akarak járni ama vidéken,
Ohridot lássam, Sztrugát elérjem.”

Tehát Ohrid és Sztruga nemcsak a macedón költőkben ébreszt nosztalgiát, hanem a mai magyar költőkben is.

Végezetül hangozzék el egy versem, amit Illyés Gyula emlékére írtam.

Hópelyhek ablakom vetítővásznán
Illyés Gyula emlékére

Feküdtem szemben az ablakkal az ágyban,
és tűnődtem, töprengtem a végtelenen,
hol minden véget ér, és kezdődik minden újra
kigyúlva a lélek láthatatlan fókuszában,
és akkor egyszerre csak kinéztem,
és csak az égi ürességet láttam,
és hópelyheket, eleven rajokban, világos
vetítővásznon: szálltak az ablak négyszögében,
kialudt szentjánosbogarak, remegve szálltak,
és lélekszakadva és önfeledten
és szomorúan szálltak azon a reggelen,
benéztek dermedt, csendes szobámba,
és némán lázongva zizegtek, alig láthatóan,
már-már léttelenül, az égi plazma molekulái,
benéztek az ablaküvegen keresztül,
és eltűntek marokszám, némelyik el sem érte
célját, a földet, elolvadt az izzadt
üveg csókjában, és jöttek újra s újra,
megannyi titkos sóhaj, kíváncsian és elámulva,
és homályosan, mint elvont jelek,
végtelen monotoníában és bölcs harmóniában,
izent velük az ég távoli lelke,
gáznemű méhe a végtelen térnek,

melytől talán csak az átlátszó ablak
választott el, a fal szeme, az üvegörvény,
és csak a hópelyhek néma sóhaja kötött vele össze.

(Lator László fordítása)